

Казки Миколи Магери – засіб морального виховання молодших школярів

У статті порушується проблема морального виховання молодших школярів за допомогою змісту казок подільського дитячого письменника Миколи Магери.

Ключові слова: моральне виховання, людяність, добро, справедливість, бережливе ставлення, любов.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Для сучасної початкової ланки освіти характерною є недостатня увага щодо питань морального виховання школярів, зокрема до формування в них моральних переконань, оскільки учителі у своїй діяльності основну увагу приділяють вирішенню освітніх проблем. З огляду на це обізнаність молодших школярів з моральними нормами невисока і неоднакова.

Аналіз досліджень і публікацій... Казки Миколи Магери відомі дітям усієї України, оскільки у 5 класі в розділі „Літературні казки” вміщено казку „Хоробрі з Найхоробріших”. Творчість письменника вивчали Н.Волошина, В.Олійник, А.Сваричевський, М.Цимбалюк, Р.Молчанова, П.Карась, проте казки як засіб морального виховання ґрунтовно не досліджувались.

Формування цілей статті... Метою статті є аналіз казок Миколи Магери, визначення їх виховного потенціалу.

Виклад основного матеріалу... Цілеспрямована, систематична робота з виховання навичок і звичок культурної поведінки починається з приходом дітей у школу. Саме в початкових класах закладаються основи акуратності й охайності, ввічливості, точності, прищеплюються гарні манери, уміння культурно поводитися в школі, будинку, на вулиці та у громадських місцях. Якщо елементарні норми культурної поведінки не прищеплені дітям з раннього віку, то пізніше приходиться проводити більш важку роботу з перевиховання школярів. Досвід спілкування дитини ще дуже бідний, вона часто може бути нечемною лише в силу незнання того, коли, де і як треба себе поводити. Часто діти засвоюють правила гарного тону, спостерігаючи за поведінкою батьків, дорослих, котрі є для них авторитетом.

Потрібно відзначити, що в багатьох школярів недостатньо вироблені навички культурної поведінки, хоча вони і знайомі з відповідними правилами. Для цього необхідна така організація життя в школі, щоб учні постійно накопичували досвід. У молодшому шкільному віці слід прищепити дітям прості норми моральності. Без таких рис, як працелюбність, добросовісне ставлення до своїх обов'язків, повага і чуйність до оточуючих, чесність, скромність, ввічливість не може бути й мови про вироблення складніших моральних норм і якостей людини. Традиційні ранкові вітання, розпорядок дня, форми поведінки на уроках і перервах, чергування по школі, порядок і дисципліна – це і є основою морального середовища, в яке потрапляє школяр. Уважність, великодушність, турбота, товариська підтримка повинні стати в школі природними нормами взаємовідносин між дітьми.

Ефективний прийом роз'яснення дітям правил культурної поведінки – використання літературних творів: розповідей, віршів, байок. При цьому доцільно обговорювати з дітьми і зразки правильної поведінки і негативні вчинки, слід широко використовувати гумор. Важливо показати дітям у смішному вигляді героїв, що чи не вміють, чи не хочуть виконувати правила культурної поведінки. І в такий спосіб викликати в учнів бажання не бути схожими на них. Найбільше впливає на молодших школярів все те, що пов'язане з життям таких хлопчиків і дівчаток, як вони самі. Тому особливе місце в їх моральному вихованні відводиться дитячій книжці. Дитина здатна повністю ототожнювати себе з персонажем твору, сприймати, як власні, його переживання, турботи, манери, зовнішність. „Близькі” теми, сюжети, ситуації, що викликають сильні емоції, учні молодших класів оцінюють дуже високо. Вони вірять образам справжніх, хороших людей, їм потрібен приклад того, як вирости сильним і сміливим. Наслідуючи улюбленого героя в повсякденному житті, молодші школярі утверджують у собі вірність переконанням, виявляють співчуття, чуйність.

Казки Миколи Магери є неоціненним засобом морального виховання молодших школярів. Їхній зміст – це джерело людяності, добра, справедливості, любові та поваги до людей, чуйності, милосердя, бережливого ставлення до рідної мови [4].

Значне місце у творчості Миколи Магери займають казки, за допомогою яких автор намагається ще змалку навчити дітей добра, злагоди, працьовитості та патріотизму. У багатьох його казках вміло показані і ці глибокі почуття.

Усі розглянуті казки М.Н.Магери можна поділити на дві групи: перша – казки про тварин і дітей („Чубчик”, „Неслухняне курчатко”, „Добра дівчинка”), друга – соціально-побутові казки – „Хоробрі з Найхоробріших”.

Казка „Хоробрі з Найхоробріших” привертає увагу своєю актуальністю і злободенністю, в ній Микола Никанорович вдало розкрив любов не тільки до рідного краю, але й до мови. У цій казці автор чудово зобразив основу духовного життя народу – тему національної мови. У ній письменник викриває і засуджує зрадників, що покинули свій народ заради почестей і багатства. Автор показав юним читачам, що здобуття багатства на чиемусь горі ніколи не закінчується добре, а особливо, коли ти зрадив свій народ [1]. Для обговорення казки пропонуємо такі питання: Що вас найбільше вразило у творі? Яким зображує автор життя українського народу (де жив, чим займався і хто порушив його спокій)? Хто став на захист рідної землі? Яку роль відігравало чудо-дерево Мова у житті народу? Хто його оберігав? Яку пораду дав Сивобородий Хоробрим з Найхоробріших? Як благословив на бій з ворогом? Чи відразу погодився Світозар стати отаманом? Чому? Як поставився до перемоги Хоробрих з Найхоробріших цар Нелюд? Що він задумав? Хто зрадив Світозара і його військо? Як саме? Що найбільше турбувало царя Нелюда? Хто і як намагався допомогти йому? Чи вдалося врятувати чудо-дерево Мову? Чому Зореносець, син Світозара, „ледь не заплакав”, коли прийшов на священну Гору до чудо-дерева Мови? З ким він там зустрівся? Як Зореносець визволив батька та його побратимів? Як Світозар та Хоробрі з Найхоробріших помстились ворогам? Який зміст прихований у казці? З яких слів це видно? Як автор ставиться до українського народу? [5]

Казка „Чубчик” – ще один твір, в якому Микола Магера вдало зумів показати глибоке почуття патріотизму, любові до рідної мови. Хоча ці почуття не зразу проявляються в головного героя – шпака Чубчика, але все ж таки вони з’являються, і це добре [2].

Мова казки легка, доступна та зрозуміла для юних читачів. Автор використовує різні способи викладу художнього матеріалу. Основні з них – розповідь та висловлювання персонажів. Завдяки їм читачі з легкістю розуміють тему твору – розповідь про юного шпачка, який вирішив навчатися співу („мови”) інших птахів. Також зрозуміла й ідея твору – прищепити юним читачам любов до рідної мови, бажання розмовляти нею, берегти її.

З перших рядків твору діти знайомляться з дружною сім’єю шпаків, у якій шанували батьків, допомагали один одному. Одного разу найменшому шпачку Чубчикові сподобався спів соловейків, які витьохкували у саду. Він захотів і собі так заспівати. І, зневаживши матір і батька, братиків і сестричок, полетів до солов’я у найми, щоб навчитися солов’їному співу. Пробув у них цілу весну і нічого не навчився, окрім: „тьох-тьох-тьох”. Здається, що після невдалої спроби Чубчик зупиниться. Зрозуміє, що він не може співати по-іншому, що він не людина, яка здатна вивчити інші мови. Але він не здається, бо ще молодий, нерозсудливий і вперто йде до своєї мети. Він летить до інших птахів і навчається співати по-синичому, по-воронячому, по-солов’їному. Та вивчив лише „цінь-цінь”, „кра-кра”, „жив-жив”.

Шпакові здалось, що тепер він найрозумніший серед птахів. Прилетів Чубчик додому. Рідня впізнала його, кличе до гурту. Але він з погордою глянув на батька й матір, братів і сестер, сів на самісінький вершечок осокара і заверещав на весь білий світ. Шпаки принишкли, слухаючи Чубчикове „безглузде репетування” і зареготали так, що аж дерева затремтіли. „А Сорока, що сиділа недалеко від найстаршого Шпака, глузливо проскреготала: „То це вже таким суржиком співають молоді шпаки?”. Тоді Чубчик зрозумів, що зробив велику помилку. Адже шпачиний спів – рідний спів, що його треба любити, берегти та вчити йому своїх дітей. Він зрозумів це і попросив батька навчити його співати по-їхньому, по-шпачиному. На що батько відповів: „Хоч і пізно, сину, але добре, що берешся за розум” [3].

Казка „Чубчик” пропонується для самостійного читання у 5 класі. Для бесіди за текстом слід використати такі запитання: Яким був Чубчик у сім’ї? Як ставився молоденький шпачок до рідної пісні? У кого навчився Чубчик співати? Чого навчився Чубчик в інших птахів? Як назвав найстарший Шпак Чубчика? Чи сподобався Чубчик Сороці? Що просить шпачок у батька? Отже, письменник закликає любити рідну мову, спілкуватися нею, збагачувати її, бо найдорожче, що є у нас, – це мова. Особливе місце у творчості Миколи Магери займають казки повчального характеру. Одна з них – „Неслухняне курчатко”, що вчить юних читачів цінувати слово матері, не зневажати його, прислухатись до нього. Ця казка про курчатко, що не послухало матері і зробило по-своєму, а потім про це пошкодувало. Казка читається легко і з захопленням. Цікавого відтінку надає творча фантазія автора, яка полягає в тому, що колір пір’ячка курчаток залежить від кольору квітки, з якої вони пили росу: якщо вип’ють зі струмочка після грози, коли на небі веселка засяє, – матимуть пір’я найкраще; вип’ють з брудної калюжі – буде пір’ячко брудне і негарне.

Трагедія неслухняного курчатка в тому й полягає, що воно напилося води з брудної калюжі, не послухавшись матері, яка намагалась зупинити його. Але воно зробило свій вибір.

Автор порушує питання неслухняності, що і є основною проблемою, яка висвітлюється ним у творі. Зрозуміла й ідея твору – навчити юних читачів прислухатись до порад батьків, старших, досвідчених.

Саме завдяки таким способам викладу художнього матеріалу, як висловлювання персонажів та розповідь, читачі мають змогу зрозуміти тему та ідею казки.

У творі Микола Магера застосовує елементи фольклору. Казка закінчується народним прислів'ям: „Є каяття, та нема вороття”, яке чітко підкреслює мету написання казки. Для обговорення казки пропонуємо такі запитання: Скільки висиділа квочка курчаток? Про що питали курчата матусю? Чому кури мають різного кольору пір'я? Чому півник у такому гарному вбранні? Що сталося з курчатком, яке не слухалося мами? Як ви розумієте вислів: „Є каяття, та немає вороття”?

Казка „Добра дівчинка” – це ще один твір повчального характеру, який учить добру, любові до всього живого, бажанню допомогти усім, хто цього потребує. Якщо ти можеш допомогти, то чому цього не зробити? Саме до такого типу людей і належить Леся – добра дівчинка, яку старий дідусь знайшов у капусті. Вона була маленька, в рожевому платтячку, в червоних черевичках, а в двох кісочках було заплетено рожеві банти.

На перший погляд, здається, що вона тендітна, маленька дівчинка, яка потребує захисту та постійного нагляду. Але все виявилось не так. Не дідусь доглядав за нею, а вона за ним. Вона робила усе, щоб він почувався затишно, відчував турботу людини, якій він не байдужий.

У кінці казки герої зажили в добрі і злагоді, але перед тим їм довелося пройти нелегкий шлях. Доки Леся ходила по воду, то до дідуса прийшли царські слуги за податком, забрали все тільки курочка залишилась, бо встигла сховатись. Леся зажурилась, але їй на поміч прийшли усі ті, кому вона встигла допомогти, коли ходила по воду. Саме Лесина доброта та уміння шанувати усе живе на землі врятували її та дідуса від неминучої голодної смерті.

Микола Магера у казці використовує знову ж таки найбільш поширені способи викладу художнього матеріалу – висловлювання персонажів, розповідь та опис. Тема твору – розповідь про маленьку дівчинку, доброта якої та увага до живої природи врятувала життя їй та дідусеві. Ідея твору – намагання автора прищепити юним читачам вміння шанувати людей, допомагати їм, робити добро. Історія з Лесею є чудовим прикладом для наслідування. Вона дає змогу зрозуміти мету написання твору – роби добро сам – допомагатимуть і тобі. Дівчинку та дідуса врятували друзі Лесі – всі ті, кому вона допомогла (павук та його родичі, синичка, зозуляста курка, бджоли та мурашки). „Щасливо зажили дід з Лесею, бо шанують усе на землі” – так закінчується казка [2].

Опрацьовуючи цю казку з дітьми, варто провести бесіду за такими питаннями: Де знайшов дідусь дівчинку? Чому птахи і комахи допомагали Лесі і дідусеві? Що забрали царські слуги у дідуса? Чи допомогли Лесі її друзі? Чому щасливо зажили Леся і дідусь? Як ви ставитесь до природи?

Доцільним є проведення уроку позакласного читання „У світі казок відомого подільського письменника Миколи Магери”, на якому діти будуть говорити про добро, людяність, бережливе ставлення до природи. Учні діляться заздалегідь на групи по 5-6 чоловік, і кожна група готує виступи за такими запитаннями та завданнями: Які казки Миколи Магери ви прочитали? До якої казки намалювали ілюстрацію? Який епізод казки зображено на вашому малюнку? Яку казку ви пропонуєте послухати товаришам? Розкажіть або прочитайте її в особах.

Поставте найголовніше запитання своїм однокласникам, виходячи зі змісту казки. Які загадки, прислів'я чи приказки ви підготували за казкою? Які казки Миколи Магери є у вашій домашній бібліотеці?

Коли виступлять усі групи, учитель може провести бесіду за змістом казок, в процесі якої діти будуть зачитувати уривки, що їм найбільше сподобались, і характеризувати дійових осіб, розповідати про їхні благородні вчинки.

Дуже подобаються учням літературні вікторини „З якої казки?” та „Впізнай і назви дійову особу за її описом”, які підготує і проведе вчитель.

Підсумовуючи урок, учитель разом з дітьми зробить висновок про те, що казки Миколи Магери вчать бути добрим, чуйним, уважним, милосердним і щиросердним, дбайливим, турботливим, доброзичливим, що автор хоче, щоб маленькі громадяни України зростали справжніми людьми.

Читаючи казки М.Магери, діти потрапляють ніби в інший світ, нову художню реальність, знаходячи в ній естетичну насолоду, позитивні емоції, почуття, які утверджують і будують наш духовний світ. Письменник дає нам можливість глибше пізнати навколишнє і усвідомити, що воно таємниче, невичерпне, відчути естетичне задоволення від пізнання прекрасного.

Казка як жанр дає більшу можливість достукатись до юних сердець, є доступнішою для читачів, адже посіяне ще змалку зерно пізніше розростеться буйним колоссям. Це прекрасно розумів Микола Магера і тому порушував такі важливі проблеми у своїх казках.

Висновки... Казки подільського письменника Миколи Магери є джерелом духовності, у них домінує високий ідеал, добро переважає зло, вони слугують засобом морального виховання молодших школярів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Волошина Н. Вивчення казки „Хоробрі з Найхоробріших” Миколи Магери у 5 класі / Н. Волошина //

Українська література в загальноосвітній школі. – 1999. – № 5. – С. 10–14.

2. Магера М. Маленька хрестоматія / Микола Магера. – Хмельницький, 1999. – 61 с.

3. Магера М. Читаночка / Микола Магера. – Хмельницький, 1995. – 72 с.

4. Наш Микола Магера: Нариси, статті, рецензії, відгуки, поезії, листи, методичні розробки, основні дати життя і творчості. – Хмельницький : Поділля, 1977. – 79 с.

5. Ткачук Г. О. Джерело духовності: Роль експресивної лексики в моральному вихованні школярів під час опрацювання творів Миколи Магери в 5 класі / Г. О. Ткачук // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 1. – С. 23–24.

6. Ткачук Г. О. Уроки людяності і доброти: Система уроків за творами М. Магери / Г. О. Ткачук // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 5. – С. 37–39.

Анотація

Г.А.Ткачук

Сказки Николая Магеры – средство нравственного воспитания младших школьников

В статье поднимается проблема нравственного воспитания младших школьников при помощи содержания сказок детского писателя Николая Магеры.

Ключевые слова: нравственное воспитание, человечность, добро, справедливость, бережливое отношение, любовь.

Summary

Н.О.Ткачук

Mykola Mahera's Fairy-Tales – as a Mean of Primary Schoolchildren Moral Upbringing

The problem of moral upbringing of primary schoolchildren with the help of the content of the fairy-tales of Mykola Mahera, Podillia region children's writer, has been raised in the article.

Key words: moral upbringing, humanism, good spirit, fairness, thrifty attitude, love.

Дата надходження статті: „1” лютого 2012 р.

УДК 796.323.2 (07)

В.В.ФЕУЄРМАН,

кандидат педагогічних наук

(м.Сімферополь, АР Крим)

Формування моральності у студентів педагогічних вищих навчальних закладів напрямку підготовки „Фізичне виховання”: проблеми і шляхи їх вирішення

У статті розглядається найактуальніша з проблем сучасної педагогіки – формування моральності у підростаючого покоління, особливе місце у цьому процесі приділяється студентам факультетів фізичного виховання.

Ключові слова: інтеріоризація, морально-вольові спрямування, здоровий спосіб життя, генетичний закон культурного розвитку, гуманне суспільство.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Людина – творець, професіонал, фахівець будь-якого профілю – ось головне багатство країни в інформаційному суспільстві [1]. На порозі третього тисячоліття найбільшою перспективною моделлю виховання постає та, яка відокремлює соціальні аспекти й інтегрує їх зі сферами індивідуальності. Яскравим прикладом повинне стати етичне та естетичне виховання. Становлення особистого в людині припускає засвоєння системи гуманістичних цінностей, складових, основи його гуманітарної культури (інтеріоризації), яка веде до перетворення загальнолюдських цінностей на вищі психічні функції індивідуальності. У етичному вихованні сьогодні актуально, як ніколи, формувати етично-вольові спрямування в реалізації етичних вчинків: мужність, сміливість, принциповість у відстоюванні етичних ідеалів. Тут важливо не стільки, що особистість ставить цілі, скільки те, як вона їх реалізує. У освітньому процесі, на нашу думку, недостатня увага приділяється розвитку інтелекту майбутніх фахівців, що робить керівника будь-якого рівня дуже односторонньо розвиненим.

Формулювання цілей статті... Мета нашої роботи полягає у вивченні проблеми формування потреби у високому етичному поляганні студентської молоді в історії вітчизняної педагогіки на початку ХХІ ст. Вибір таких хронологічних рамок визначається катастрофічним зниженням загальної культури населення України в досліджуваній період, а також активізацією уваги до цієї проблеми з боку педагогів, психологів, медичних працівників, громадськості. З цією метою були вибрані наступні методи дослідження:

- аналіз наукових робіт і публікацій;
- педагогічне спостереження;
- індивідуальні бесіди;
- узагальнення отриманих даних.

Аналіз досліджень і публікацій... Дослідження науковців К.М.Гуревича, В.М.Дружиніна,